

УДК 72.012 (477):747 (477.54)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/33.215696>

Ірина БОНДАРЕНКО,
orcid.org/0000-0002-3471-4162
кандидат архітектури,
доцент кафедри дизайну середовища
Харківської державної академії дизайну і мистецтв
(Харків, Україна) bondirra@gmail.com

Богдан БОНДАРЕНКО,
orcid.org/0000-0002-2470-4518
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри дизайну
Харківської державної академії дизайну і мистецтв
(Харків, Україна) apokryphos.87@gmail.com

ПОЛІСТИЛІСТИКА ЯК ПРОЕКТНИЙ МЕТОД У СЕРЕДОВИЩНОМУ ДИЗАЙНІ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ)

Межа ХХ–ХХІ століть характеризується розмаїттям стилістичних течій, суперечливих тенденцій, шукань та експериментів у мистецтві, архітектурі й дизайні. Зміни, що відбулися у світовій проектній культурі, відбито й в особливостях формування дизайну середовищних об'єктів на теренах України. У вирі цих процесів і перебуває таке місто, як Харків, – один із головних економічних, промислових, наукових і культурних центрів України. Загалом постмодернізм як естетичне явище своєрідно приживався на пострадянському ґрунті, зокрема й у Харкові. Дизайнери почали експериментувати, не обмежуючи себе рамками певного стилю, застосовуючи полістилістику як метод у проектній практиці. Дизайн сучасних інтер'єрів, що представлені в Харкові, позначений посиленням уваги до образної виразності їх формотворення, до метафоричності передачі художнього образу.

Об'єктом вивчення є полістилістика як один із сучасних методів проектної діяльності, що виступає як процес переосмислення історичних стилів минулого. Аналіз наведених прикладів свідчить, що цей творчий метод досить широко застосовується в практиці харківських дизайнерів. Оперуючи змістовими константами стилів і напрямів, він дає змогу вільно інтерпретувати їх матеріальне втілення, наповнюючи новим функціональним значенням інтер'єрні рішення. Цьому сприяє система вироблених роками традицій, які частіше за все зрозумілі замовникам, а також набір певних знакових орієнтирів, що їх застосовує дизайнер і які відкривають широкі можливості для інтелектуальної гри.

Аналіз сучасних інтер'єрів допоміг установити персоналії майстрів, які найчастіше звертаються до полістилістики як проектного методу. Це такі дизайнери, як В. Бондаренко, О. Кудінова, Д. Фоменко, В. Погорельчук, О. Кулішова, С. Охматенко. Установлено, що в сучасних інтерпретаціях харківських дизайнерів простежуються ознаки вікторіанського стилю, класицизму, ар-деко, конструктивізму, поп-арту тощо. Доведено, що частіше за все полістилістика використовується в проектуванні житлових об'єктів і готельних закладів.

Ключові слова: дизайн, інтер'єр, середовище, полістилістика, постмодернізм.

Iryna BONDARENKO,
orcid.org/0000-0002-3471-4162
PhD in Architecture,
Associate Professor at the Department of Environmental Design
Kharkiv State Academy of Design and Arts
(Kharkiv, Ukraine) bondirra@gmail.com

Bohdan BONDARENKO,
orcid.org/0000-0002-2470-4518
Candidate in History of Arts,
Associate Professor at the Department of Design
Kharkiv State Academy of Design and Arts
(Kharkiv, Ukraine) apokryphos.87@gmail.com

POLYSTYLISTICS AS A DESIGN METHOD IN THE ENVIRONMENTAL DESIGN OF UKRAINE (KHARKIV REGION EXPERIENCE)

The turn of the XX–XXI centuries is characterized by a variety of stylistic trends, contradictory trends, searches and experiments in art, architecture and design. The changes that have taken place in the world design culture have been reflected in the peculiarities of the formation of environmental design in Ukraine. At the epicenter of these processes is Kharkiv – one of the main economic, industrial, scientific and cultural centers of Ukraine. In general, postmodernism, as an aesthetic phenomenon, was especially formed on post-Soviet soil, in particular, in Kharkiv. Designers began to experiment, not limiting themselves to a certain style, using polystylistics as a method in their design practice.

Design of modern interiors presented in Kharkiv is marked by increased attention to expressiveness of their formation and metaphorical transfer of the artistic image. The specific objective of the present study is polystylistics as one of the modern methods of project activity, acting as a process of rethinking historical styles of the past. An analysis of the examples provided shows that this creative method is widely used in the practice of Kharkiv designers. Using meaningful constants of styles and movements, it allows you to interpret freely their material embodiment, filling the interior with new functional value. This is facilitated by a system of traditions developed over the years, which are often understood by customers. As well as a set of certain landmarks used by the designer, which open wide opportunities for intellectual play.

The analysis of modern interiors made it possible to establish personalities of the masters, who most often turn to polystylistics as a design method. These are such designers as V. Bondarenko, O. Kudinova, D. Fomenko, V. Pogorelchuk, O. Kulishova, S. Okhmatenko. It is established that in modern interpretations of Kharkiv designers signs of the Victorian style, Classicism, Art Deco, Constructivism, Pop Art are found. It is proved that most often polystylistics is used in the design of residential and hotel buildings.

Key words: design, interior, environment, polystylistics, postmodernism.

Постановка проблеми. Зміна естетичних орієнтирів і традицій, що відбулася у світовій проектній культурі наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, не могла не позначитися на особливостях формування дизайну середовищних об'єктів на теренах України. За сучасних умов глобальної урбанізації Харків як один із головних економічних, промислових, наукових і культурних центрів України перебуває на етапі посиленого розвитку. Великого значення у формуванні нового предметно-просторового середовища Харкова набуває діяльність харківської школи дизайну. Висвітлення процесів її формування займалися такі українські дослідники, як В. Даниленко (Даниленко, 2003) та В. Прусак (Прусак, 2017: 71–82).

Зусиллями багатьох професіоналів у сфері середовищного дизайну місто поступово набуває змін. Створюючи естетично та функціонально якісні об'єкти, дизайнери водночас створюють образ цілого міста, формуючи так і нове соціокультурне середовище.

«Однією з найважливіших рис дизайну кінця ХХ – початку ХХІ століть є проблема само-рефлексії, монтажної проектності атракторного типу, а також конструктивно-будівної діяльності, орієнтованої на комунікацію, прагматику...» (Барна, 2016: 4). У роботах дизайнерів простежується посилення уваги до образності у формотворенні, метафоричності. Цей процес відбувається завдяки переосмисленню історичних стилів минулого, використанню притаманних їм архітектурних і декоративних деталей, які інтерпретуються із застосуванням сучасних матеріалів і технологій.

Актуальність позначеної теми, яка полягає у вивченні та систематизації інформації щодо досягнень харківських дизайнерів, зумовлена відсутністю теоретичного доробку з означеного питання.

Аналіз досліджень. Художнім феноменом межі ХХ ХХІ століть стало розмаїття стилістичних течій, суперечливих тенденцій, шукань та експериментів. Багато в чому це зумовлено ускладненням самого світу, змінами ідеології, міжособистісних відносин і системи цінностей. У підсумку концептуально іншим стало й предметно-просторове середовище, яке оточує людей і є продуктом їхньої проектної діяльності. Плюралізм стилістичних течій та естетичних поглядів виражено в постмодернізмі як художньому напрямі (Барсукова, 2008: 37). Український дослідник Р. Студницький вважає, що постмодернізм став стилем-реакцією на модернізм, він його порівнює з маньєризмом, що завершив розвиток Ренесансу. Цю точку зору декларували архітектори – викладачі вищих навчальних закладів (Ч. Дженкс, Р. Вентурі, Р. Арад), які стежили за розвитком загальносвітових тенденцій художньої культури та прагнули теоретично обґрунтувати появу нового стилю (Студницький, 2007). У монографії «Архітектура постмодернізму» дослідниця Л. Стародубцева робить акцент саме на особливому способі мислення під час створення нових об'єктів (Стародубцева, 1998: 20). Проте найсуттєвішим здобутком постмодернізму в дизайні стало те, що він змінив його сутність і розширив сферу його діяльності (Бондаренко, 2012: 4–8). Ігровий підхід як один із методів проектної творчості

постмодернізму висвітлено в публікації доктора мистецтвознавства І. Кузнецової та Д. Корженевич (Кузнецова, 2015: 12–15). Загалом постмодернізм як естетичне явище своєрідно приживався на пострадянському ґрунті, зокрема й у Харкові. Дизайнери почали експериментувати, не обмежуючись рамками певного стилю, застосовуючи полістилістику як метод у проектній практиці.

Умовами виникнення полістилістики як проектного методу виявилися, на думку Н. Барсукової, такі процеси сучасної культури:

- потяг до експерименту;
- пошуки універсальності, всеохоплення;
- дискретний характер сприйняття сучасної людини, порушення послідовності переказу та раптові переключення;
- багатозначність, інформативність (висока швидкість обміну інформацією);
- багатовимірність і поліфонічність інформаційно-візуального ряду сучасної культури (Барсукова, 2008: 155).

Американський архітектор Роберт Стерн, позначивши три принципи постмодернізму (контекстуалізм, алюзіонізм, орнаменталізм), визначає алюзіонізм як натяк і посилення до історичних стилів. При цьому алюзії відрізняються від прямих цитат іронічним ставленням до першоджерела.

Відомий архітектор і теоретик Чарльз Дженкс, автор книги «Мова архітектури постмодернізму», увів поняття «радикальний еkleктизм», яке передбачає рівноправне існування будь-яких архітектурних кодів, якщо вони органічно вписуються в ціле (Дженкс, 1985). Він стверджував, що еkleктизм минулих епох значно відрізняється від «радикального еkleктизму» постмодернізму й архітектори того часу «комбінували суперечливий матеріал у надії уникнути важкого вибору або пошуків творчого вирішення через проблемність». За словами Ч. Дженкса, «еклектизм XIX століття найчастіше більш мотивований опортунізмом, ніж переконанням. ... Було залучено мало семантичних і соціальних аргументів, тому еkleктизм XIX століття слабкий. На противагу цьому слабкому еkleктизму, постмодернізм мав можливість розвинути більш сильне й радикальне різноманіття» (Дженкс, 1985: 79).

Загалом наведені вище визначення тією чи іншою мірою вказують на спільність поглядів учених на питання звернення постмодернізму до стилів минулих епох у архітектурі та середовищному дизайні. Проте, на відміну від еkleктики, яка застосовує такий прийом, як колаж (поєднання прямих неопрацьованих цитат чи навмисно

грубих, гротескних), полістилістика тонко володіє різними стилями і сприймається як діалог культур. Під полістилістикою як методом у сучасному середовищному дизайні розуміють не злам, не руйнування, не довільне поєднання джерел, а синтезування окремих художніх стилів за законами гармонії. Варто зазначити, що при цьому важливим є сам процес поєднання художніх стилів як окремих елементів – методом обміркованого пошуку й ретельного відбору кращих художньо-стилістичних зразків, адекватних для вираження конкретної проектно-середовищної ситуації (Барсукова, 2008: 158). Завдяки іронічному підходу, за бездоганного володіння стилем свідоме змішання культур формує полістилістичний за характером об'єкт. Ця гібридизація дає певну цілісність форми та її художню привабливість.

Тож уведення в теорію середовищного дизайну терміна «полістилістика» для характеристики проектних процесів у середовищному дизайні передбачає конкретизацію її прийомів:

- цитування (пряме використання фрагментів історичного стилю або художньої системи). Але варто зазначити, що використання справжньої цитати – доволі рідкісний прийом;
- алюзія (використання окремих елементів чи деталей, що апелюють до історичного стилю);
- узагальнення через стиль (надання об'єкту образних характеристик, що притаманні історичному стилю, його семантиці);
- варіації на стиль (за збереження художніх особливостей першоджерела зміна його окремих рис);
- ремінісценції (запозичення з оригіналу окремих елементів з подальшими змінами);
- стилістичний синтез;
- асамбляж (вільна композиція культурних зразків) ((Барсукова, 2008: 160).

Схильність до цитування історико-архітектурних мотивів додає постмодерністичній архітектурі й дизайну наративності, інформативності. Так, головна властивість такого середовищного дизайну полягає в активній взаємодії різноманітних художніх систем. Звернення до історичних стилів минулого семантично ускладнюють і збагачують середовищні композиції, насичують їх комунікативними функціями.

Ситуація полістилістики на сучасному етапі постмодернізму передбачає вільне оперування категоріями стилів. Такий динамічний процес стилеутворення постмодернізму стає самостійним завданням середовищного дизайну. Зі збільшенням темпу засвоєння інформації сприйняття людини має дискретний характер. Отже, зміна

сучасними дизайнерами тактики формування середовища, організація таких дискретних просторів реалізуються саме в полістилістичному підході (Барсукова, 2008: 159).

У дизайнерських проектах полістилістика проявляється в широкому різноманітті стилістичних виявів, відродженні історичних архітектурних систем і декору всіх видів: широко використовується декоративна кладка, оздоблення, рельєф, орнамент, розписи.

Метою статті є характеристика полістилістики як проектного методу в середовищному дизайні й систематизація її втілення в проектній практиці дизайнерів, які працюють у Харківському регіоні.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що полістилістика як метод проектної діяльності в середовищному дизайні Харкова досить часто використовується професіоналами як основний вектор роботи. Цей метод дає змогу:

- підкреслити єдність архітектурно-художнього рішення об'єкта, що створюється, з уже наявною проектною ситуацією;
- надати об'єкту проектування певної статусності;
- створити простір, що є заздалегідь пов'язаним із певним соціокультурним контекстом.

Ці причини також визначають доцільність обраних у процесі роботи прийомів проектування, таких як альянзи, узагальнення через стиль, варіації на стиль, ремінісценції тощо. Один із найбільш показових прикладів застосування полістилістики в практиці харківської школи дизайну – готель «Чічков», авторами якого є проектне бюро «Arte» (В. Бондаренко, О. Кудінова, Д. Фоменко). Приміщення розташовано в історичному центрі Харкова по вулиці М. Гоголя. Завдяки місцезнаходженню й обраною назвою закладу – за іменем героя відомого твору письменника. Указані передумови визначили й характер інтер'єрів готелю, що демонструють вдале використання стилістичного синтезу як одного з прийомів полістилістики. Альянзи на класицизм в інтер'єрах вестибюлю, холів і ресторану готелю можна простежити в елементах видозміненої ордерної системи. Декоративно-тектонічні ордерні композиції на поверхні стіни чи в поєднанні з нею використовуються з метою втілити певні образно-емоційні якості архітектурного простору – урочистість і парадність. За задумом авторів, геометрична пластика стелі й обрисів обладнання, а також використання таких матеріалів, як дерево, метал, скло, створюють певні альянзи на стиль ар-деко. Варіації на цей стиль також простежуються в дизайні меблів і текстильному оформленні інтер'єрів.

Ще одним прикладом використання прийому стилістичного синтезу в інтер'єрі є гольф-клуб, що спроектований фірмою «Otel – E Design» (дизайнер М. Гресь). Замовником установлено завдання – створити інтер'єр, який відповідав би елітарності самого спорту. Так з'явився проект, який поєднує альянзи на різноманітні стилі минулого. Активна ортогональна графіка підлоги й текстилю натякає на стиль ар-деко, для якого характерно використання шахового контрасту чорного і білого. Гвинтові сходи – характерний елемент готичної, а згодом і вікторіанської архітектури. Наявність альянзів на вікторіанський стиль можна помітити й у формі крісел у приміщенні ресторану. У формотворенні м'яких меблів простежуються ремінісценції на стиль ампір, а в деяких аксесуарах навіть натяки на бароко (наприклад, рама дзеркала в холі). Характерним є також те, що в інтер'єрі наявні антикварні об'єкти меблів, що вказують на прийом прямої цитати-звернення до стилів минулих епох. Незважаючи на досить активне поєднання стилів, приміщення мають цілісний образ, створюючи атмосферу добротності й урочистості.

Стилістикою ар-деко для створення статусного інтер'єру скористалися харківські дизайнери Олена Кулішова та Сергій Охматенко під час проектування ресторану «Holiday». За основу дизайн-концепції закладу автори взяли історію про американську джазову співачку Біллі Холідей (Кулішова, 2009). Натхненні її творчістю, вони оформили інтер'єр у стилістиці «золотого століття Голівуду» (1930-х років) з використанням ремінісценцій ар-деко. Імовірно, саме «золотий вік Голівуду» (більшою мірою ніж будь-що інше) є еталоном вишуканості й розкоші, що якнайкраще відображає специфіку закладу. Увесь простір ресторану спроектовано так, щоб він нагадував сценічні декорації. Стилістика ар-деко відчувається в пластиці стійки бару, окремих елементів обладнання та загальному колористичному рішенні приміщення. Як пряме цитування об'єктів тих часів в інтер'єрі використано фотографії відомих артистів 30-х років ХХ сторіччя.

Досить виразно полістилістичні прийоми проявляються й у дизайні інтер'єрів житлових приміщень. Так, наприклад, цікавим є інтер'єр харківської квартири, спроектованої архітектурним бюро «Arte» (В. Бондаренко, О. Кудінова, Д. Фоменко). Стилістичний синтез, що використаний у цьому об'єкті, створює атмосферу всеприсутності в часі і просторі, поєднуючи елементи англійської класики, ар-деко й несподівані мотиви шинуазрі. Ремінісценції на англійську класику, а точніше, на георгіанський стиль прочитуються в

оздобленні стін дерев'яними панелями та шпалерами з характерним рослинним і графічним малюнком. Стиль ар-деко проявився в конструкції меблів із заокругленими кутами й суворими ритмічно-метричними членуваннями, а також у різноманітному декоративному оздобленні. Домінантою інтер'єру став екзотичний «китайський сервант» у вітальні, авторська розробка дизайнера В. Бондаренка. Крім суто меблевих функцій, незвичайна конструкція розділяє зони їдальні й вітальні. Художньо-образне рішення квартири не має випадкових посилок, воно будується на глибокому розумінні взаємозв'язків стилів у контексті їх історичного розвитку.

Гарним прикладом полістилістичного підходу у формуванні дизайну інтер'єрів житлового будинку є ще одна робота архітектурного бюро «Arte». Варіації на стиль вікторіанської Англії можна побачити в оформленні приміщень вітальні та бібліотеки, де провідне місце в композиції інтер'єру посідає камін, а стіни обшиті дерев'яними панелями, що характерно для інтер'єрів того часу. Також до вікторіанської епохи апелює форма прикамінного крісла та гвинтові сходи, що поєднують два рівні будинку. Формотворення дверних порталів і проходів між кімнатами включає елементи ордерної системи класицизму. Алюзією на цей стиль є також кесонувана конструкція стелі з досить стриманим ліпним декором. Водночас форма меблів і світильників з обрисами у вигляді трапеції, контрастне шахове оздоблення підлоги біло-чорною плиткою нагадує епоху ар-деко. Незважаючи на використання елементів різних стилів в одному інтер'єрі, композиційне рішення не має характеру фрагментарного, а скоріше є вираженням діалогічності полістилістичного методу проектування.

Вдало продемонстрував стилістичний синтез і В. Погорельчук у оформленні інтер'єру приватного будинку в Харкові. Просторове рішення об'єкта апелює до традицій конструктивізму. Воно засноване на принципі максимальної відкритості інтер'єру: великі панорамні вікна вітальні впускають багато сонця, усі приміщення першого поверху (вітальня, їдальня, кухня й бібліотека) об'єднані в студію, двері приватних приміщень другого поверху також виходять у центральний хол. У формотворенні поверхонь стін і стелі використовується чітка ортогональна пластика на основі модульної сітки. Контраст м'яких та агресивних фактур – улюблений прийом конструктивістів, і тут він неодноразово застосовується дизайнером. Пом'якшує аскетичність формотворення використання у великій кількості

таких натуральних оздоблювальних матеріалів, як дерево, скло, шкіра, мармур. Композиційною віссю студійної частини інтер'єру стала люстра, що складається із золотих дисків різного діаметра, яка, випромінюючи світло тепло відтінку, допомагає створити в приміщенні атмосферу затишку. В оформленні будинку також використовується прийом асамбляжу, який полягає в поєднанні культових предметів дизайну в цілісну композицію інтер'єру. Отже, на прикладі цього інтер'єру можна простежити особливості взаємодії стилістики конструктивізму з яскравими елементами сучасного предметного дизайну, які слугують композиційними домінантами в лаконічному просторовому рішенні будинку.

Ще одним яскравим зразком полістилістичного підходу в практиці В. Погорельчука варто вважати дизайн квартири з використанням ремінісценцій на стиль поп-арт. Атмосфера, супутня цьому напрямку в мистецтві, відповідала настрою і внутрішньому світу замовника. Тому образ вічно-зеленої весни втілений за рахунок характерної для цього стилю яскравої колористики й оригінальної пластики поверхонь. Елементи поп-арту також можна прослідкувати в широкому використанні пластику, глянцевої поверхні, що характерно для цього напрямку. Певною композиційною домінантою інтер'єру можна вважати активну графіку стін. У вітальні вона проявляється у вигляді повторюваних мотивів на шпалерах, у спальних кімнатах – за допомогою масштабних абстрактних зображень. Таке рішення локальних поверхонь дуже часто застосовувалося в практиці поп-арту, тому, виступаючи як варіації на стиль, повністю відповідає обраному концептуальному напрямку.

Висновки. Аналіз наведених прикладів свідчить, що полістилістичність як творчий метод досить широко застосовується в дизайнерській практиці. З одного боку, цьому сприяє система вироблених роками традицій, які частіше за все зрозумілі замовникам, тому не викликають суперечливості сприйняття. З іншого – набір певних орієнтирів відкриває широкі можливості для інтелектуальної гри, що є найвищим проявом професіоналізму сучасного дизайнера. Оперуючи змістовими константами стилів і напрямів, він має можливість вільно інтерпретувати їх матеріальне втілення, наповнюючи новим функціональним значенням. Аналіз дизайнерської проектної практики Харківського регіону дав змогу встановити персоналії майстрів, які найчастіше звертаються до полістилістики як проектного методу. Це такі дизайнери, як В. Бондаренко, О. Кудінова, Д. Фоменко, В. Погорельчук, О. Кулішова,

С. Охматенко. У практиці вони переосмислюють вікторіанський стиль, класицизм, ар-деко, конструктивізм, поп-арт. Доведено, що частіше за все полістилістика використовується в проектуванні житлових об'єктів і готельних закладів. Характерна для постмодернізму нарративність завдяки дизайнерським прийомам полістилістики спокійна та ненав'язлива, що робить її особливо актуальною для житлових приміщень. Відкритий список можливих запозичень дає необмежену варі-

ативність у створенні полістилістичного рішення, де критерієм правильного відбору того чи іншого елементу слугує відповідність художній ідеї або середовищному контексту.

Для створення цілісної картини розвитку середовищного дизайну Харківського регіону на межі ХХ–ХХІ сторіч доцільно в подальших дослідженнях розглянути інші прояви постмодернізму в проектній діяльності, зокрема контекстний та іронічно-ігровий методи проектної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барна Н. В. Естетична еволюція проектної діяльності в контексті художньої культури ХХ–ХХІ століть : автореф. дис. ... докт. філос. наук : 09.00.08. Київ, 2016. 41 с.
2. Барсукова Н. Дизайн среды в проектной культуре постмодернизма конца ХХ – начала ХХІ в. : дисс. ... докт. искусствоведения : 17.00.06. Москва, 2008. 367 с.
3. Бондаренко І. В., Ігнат'єва А. Визначні ознаки стилістики постмодернізму в сучасній проектній культурі. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Серія «Мистецтвознавство. Архітектура»* : збірник наукових праць / за ред. В. Я. Даниленка. Харків : ХДАДМ, 2012. № 13. С. 4–8.
4. Даниленко В. Я. Дизайн. Харків : ХДАДМ, 2003. 320 с.
5. Дженкс Ч. Язык архитектуры постмодернизма : монография / пер. с англ. А. В. Рябушина, М. В. Уваровой ; под редакцией А. В. Рябушина, В. Л. Хайта. Москва : Стройиздат, 1985. 136 с.
6. Кузнецова І., Коржевіч Д. Особливості ігрового принципу в постмодернізмі. *Теорія та практика дизайну. Серія «Мистецтвознавство»*. Київ : НАУ, 2015. № 7. С. 12–18.
7. Прусак В. Становлення та розвиток дизайн-освіти в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. Львів : ЛНАМ, 2017. Вип. 31. С. 71–82.
8. Стародубцева Л. Архітектура постмодернізму: Історія. Теорія. Практика. Київ : Спалах, 1998. 208 с.
9. Кулишова Е., Охматенко С. «Holiday». *Лучшие интерьеры*. Київ, 2010. № 5. URL: <https://www.twirpx.com/file/370950/> (дата звернення: 16.10.2019).
10. Студницький Р. Художня іронія у дискурсі дизайну постмодернізму. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. Харків, 2007. № 7. URL: <http://www.twirpx.com/file/89906/> (дата звернення: 18.10.2019).

REFERENCES

1. Barna N.V. Estetychna evolyutsiya proektnoyi diyal'nosti v konteksti khudozhn'oyi kul'tury XX-XXI stolit [Aesthetic evolution of project activity in the context of artistic culture of the XX–XXI centuries]: author's ref. dis. ... dr. philosopher. science: 09.00.08. Kiev, 2016. 41 p. [in Ukrainian].
2. Barsukova N. Dizayn sredey v proyektnoy kul'ture postmodernizma kontsa XX – nachala XXI v. [Environmental design in the project culture of postmodernism of the late XX – early XXI century.]: dis. ... Dr. of Art History: 17.00.06. Moscow, 2008. 367 s. [in Russian].
3. Bondarenko I.V., Ihnat'yeva A. Vyznachni oznaky stylystyky postmodernizmu v suchasniy proektniy kul'turi [Distinctive features of postmodern style in modern design culture.]. Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts. Art history. Architecture. Kharkiv: KSADA, 2012. № 13. pp. 4–8 [in Ukrainian].
4. Danylenko V. YA. Dyzayn [Design]. Kharkiv : KSADA, 2003. 320 p. [in Ukrainian].
5. Dzhensks CH. Yazyk arkhitektury postmodernizma [The language of postmodern architecture]. Moscow: Stroyizdat, 1985. 136 p. [in Russian].
6. Kuznyetsova I., Korzhevich D. Osoblyvosti ihrovoho pryntsyphu v postmodernizmi [Features of the game principle in postmodernism]. Theory and practice of design. Art history. Kyiv: NAU, 2015. № 7. pp. 12–18 [in Ukrainian].
7. Prusak V. Stanovlennya ta rozvytok dyzayn-osvity v Ukrayini (kinets' KHKH – pochatok KHKHI st.) [Formation and development of design education in Ukraine (late XX – early XXI century)]. Bulletin of the Lviv National Academy of Arts. Lviv: LNAM, 2017. Issue. 31. pp. 71–82 [in Ukrainian].
8. Starodubtseva L. Arkhitektura postmodernizmu: Istoriya. Teoriya. Praktyka. [Architecture of Postmodernism: History. Theory. Practice]. K.: Flash, 1998. 208 p. [in Russian].
9. Kulishova Ye., Okhmatenko S. «Holiday» [Holiday] The best interiors. Kiev, 2010. № 05. URL: <https://www.twirpx.com/file/370950/> (data zvernennya: 16.10.2019) [in Russian].
10. Studnyts'kyy R. Khudozhnya ironiya u dyskursi dyzaynu postmodernizmu. [Artistic irony in the discourse of postmodern design]. Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts. Kharkiv, 2007. № 7. URL: <http://www.twirpx.com/file/89906/>. (data zvernennya: 18.10.2019) [in Ukrainian].